

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Білика Павла Богдановича на тему
«Нові галузі в системі права України: ціннісно-світоглядний підхід»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність дисертаційної роботи зумовлена підвищенням уваги науково-педагогічної спільноти до проблем визначення правової природи нових галузей у системі права України. В цьому контексті робота Павла Богдановича Білика є першим комплексним філософсько-правовим дисертаційним дослідженням ціннісно-світоглядного розуміння нових галузей права в системі права України через виокремлення теоретико-правового розуміння нових галузей, аналізу їх формування та становлення, формування їх філософсько-правової парадигми в сучасній правовій реальності та аналізу комплексної дескрипції нових галузей права.

Загалом, у дисертаційному дослідженні Павло Богданович Білик запропонував авторський понятійно-категоріальний апарат у сфері ціннісно-світоглядного розуміння нових галузей права, зокрема виокремив такі термінопоняття, як: «типологізація галузей права», «формування нової галузі права», «правовий режим як підстава виокремлення нової галузі права» тощо.

З огляду на це, можемо ствердити, що робота «Нові галузі в системі права України: ціннісно-світоглядний підхід» є своєчасним науковим дослідженням, яке, без сумніву, впливає на науковий доробок, присвячений загалом проблемам розвитку нових галузей у системі права України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає науковому напрямку Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні», затвердженому Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» від 24 червня 2014 року (протокол № 5); темі науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу

Національного університету «Львівська політехніка» «Цивільно-правове забезпечення суспільних трансформацій в умовах євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0119Г103040).

Наукова новизна роботи обумовлена потребою вирішення наукової проблеми аналізу правової природи нових галузей у системі права України, який ґрунтується на ціннісно-світоглядному підході в контексті філософсько-правового дискурсу. У цьому контексті дисертація Білика П. Б. є ґрунтовним внеском автора в сучасну науку. Найбільш істотними науковими результатами, що вперше представлені в дисертації, є такі:

– запропоновано власний понятійно-категоріальний апарат у сфері ціннісно-світоглядного розуміння нових галузей права, зокрема виокремлено такі термінопоняття: «типологізація галузей права», яку варто розуміти як консеквентний, науково обґрунтований процес поділу загальної бази унормування сфери суспільних відносин, її складових елементів, що полягає у згрупуванні галузей права за типовими ознаками і властивостями; «формування нової галузі права», яку позиціоновано як генезис унормування та регулювання суспільних відносин у правовій реальності, що включає процес виникнення, генерування та утвердження конкретних якісних рис галузі та прогнозування напрямів її удосконалення з урахуванням транзитивних суспільних викликів; «правовий режим як підстава виокремлення нової галузі права» трактовано як сформований на загальних засадах регулювання комплекс взаємопов'язаних правових засобів, що забезпечують стабільне нормативне упорядкування конкретної сфери суспільних відносин, котрі відображають порядок правового регулювання, оптимальність задоволення інтересів суб'єктів права та межі їх правової активності;

– мотивовано розширене розуміння ознак галузі права через наявність належної сфери суспільних відносин; фактичність єдності та цілісності між цими суспільними відносинами; очевидність об'єктивно обумовленого інтересу щодо самостійного регулювання сукупності цих суспільних відносин; істинність особливого методу регулювання цієї сфери суспільних відносин; поширення на

сферу суспільних відносин загальних та галузевих принципів права; особливі функції галузі права; соціальну цінність унормування суспільних відносин;

– визначено фактори еволюціонування системи права України, які зумовлені об'єктивними чинниками трансформації сутності суспільних відносин, зокрема ціннісною переорієнтацією права загалом і національної правової системи зокрема; істотними змінами у співвідношенні публічних і приватних засад у загальній правовій матерії та її окремих складових; реформатизації суспільних сфер у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції нашої держави; кардинальною зміною світоглядних установок українського соціуму з огляду на глобалізаційні виклики та небезпеки суспільно-військової реальності;

– позиціоновано систему права у філософсько-онтологічному розумінні як багатовимірну комплексну правову категорію, яка відображає цілісний, інституційний комплекс об'єктивно необхідних правових норм та інших елементів (суб'єктів права, їх поведінки та правосвідомості, рівня правової культури, суспільно-правових відносин та процесів, правової практики тощо), котрі пов'язані між собою сталими юридичними принципами та функціональними взаємозв'язками, що характеризуються динамізмом, трансформацією та поступальним розширенням сфери регулювання суспільних відносин та ін.

Відзначу, що дисертантом удосконалено:

– вихідні методологічні основи дослідження філософії нової галузі права через позиціонування її як наряду філософсько-правової рефлексії, у межах якої осмислюється феномен галузі права в широких смислових вимірах її буття, а також світоглядних аспектах гносеологічних, онтологічних та аксіологічних знань, які формують цілісне уявлення про граничні засади нової галузі права та її ціннісно-смислові особливості;

– тлумачення нелінійного підходу до осмислення системи права шляхом мотивування, що різноманітна модель системи права опротестовує лінійну організацію правового простору, яка не допускає хаосу і не сприймає його поступів у формуванні правової матерії та відображає синергетичний поступальний рух усієї системи права;

– розуміння гносеології концептуальної типологізації галузей права, яка полягає в тому, що дозволяє: пізнати якісні і кількісні виміри ролі структурних відокремлених елементів системи права; консолідувати різні за генезисом розвитку та соціальною значущістю галузі права в один тип та розкрити їхні особливості, взаємозв'язки і розбіжності; застосувати основні діалектичні категорії загального, одиничного та особливого в багатоаспектності системи права і доцільності формування нових галузей права;

– групування критеріїв типологізації галузей права, зокрема за методом та ознаками організації предмета правового регулювання; за способом формування; за інтересом і методом правового регулювання; за способом функціонування; за економічним орієнтуванням та ін.

У роботі набули подальшого розвитку також:

– наукові позиції щодо критики моністичного і дуалістичного підходу в галузевій диференціації права та доведення домінування плюралістичного підходу, оскільки він ґрунтується на необхідності пошуку, окрім усталених критеріїв виокремлення самостійних галузей права, також і додаткових, які обумовлюються сучасною ціннісною переорієнтацією українського права та світоглядними змінами соціуму в контексті глобальних викликів;

– тлумачення про поле філософсько-правової парадигми нової галузі права, яке зумовлене суперечливим і складним характером національного і світового правового прогресу через критику революційних методів трансформації меж правової дійсності, оскільки право в демократичній державі повинне первинно еволюціонувати через правову культуру та правосвідомість соціуму;

– наукові позиції щодо систематизації чинників, які визначають суспільну необхідність існування системи права в сучасній правовій реальності;

– тези про правову природу суспільних парадигмальних чинників формування нових галузей права та значення виокремлення нових галузей права для системи права окремої держави та ін.

Аналіз дисертаційної роботи П. Б. Білика вказує на достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, викладених у

науковому дослідженні, що мають значення для подальшого аналізу правової природи нових галузей у системі права України.

Практична значущість роботи полягає в тому, що наукові положення, висновки і пропозиції дослідження можуть бути надалі використані у: науково-дослідній сфері – для поглиблення юридико-профільних знань та розвитку успішних наукових розвідок із проблем нових галузей права в системі права України; правотворчій діяльності – як теоретико-правове підґрунтя формування нових галузей права в системі права України, врегулювання їх законодавчого закріплення і забезпечення відповідними нормативно-правовими актами; правореалізації – для підвищення рівня обізнаності та правосвідомості правозастосовних суб'єктів щодо визначальних тенденцій формування нових галузей права в системі права України та вироблення юридичної і суспільної практики їх застосування новітніми нормами права; освітній діяльності – під час викладання дисциплін «Теорія держави і права», «Теорія та філософія права», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Порівняльне конституційне право», «Міжнародне публічне право», «Правова глобалістика», «Ювенальне право», «Медичне право», «Інформаційне право», «Митне право», «Фінансове право», «Податкове право», «Військове право», «Міграційне право» та низки інших галузевих наук, а також підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз анотації і тексту дисертації, змісту публікацій П. Б. Білика дає змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих під час науково-теоретичного дослідження.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані в дисертаційній роботі, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті і завданням роботи, що забезпечується адекватністю обраних методів дисертаційного дослідження.

Відзначу, що методологічний базис дисертаційної роботи сформований на основі філософських, загальнонаукових та спеціальних методів, що сприяло

всебічному розкриттю предмета. Основні положення, що визначені завданнями дослідження, розкрито на фундаментальних засадах сучасних методологічних підходів – системному, аксіологічному, синергетичному, антропологічному. Це дало змогу дисертантові, у межах філософсько-правової парадигми, здійснити авторське осмислення сутності галузей у системі права, в межах якої розкривається феномен галузі права в широких смислових вимірах її буття, а також світоглядних аспектах гносеологічних, онтологічних та аксіологічних знань.

Характеристика основних положень роботи. Дисертант П. Б. Білик продемонстрував глибоке й різнобічне осмислення досліджуваної проблеми. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Однією з переваг дисертаційного дослідження є логічне його структурування, що забезпечило вирішення завдань, поставлених у межах дескриптивної і перспективної методологічних стратегій. Зокрема, у вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, особистий внесок здобувача, подано відомості щодо апробації отриманих результатів та їх впровадження тощо.

У першому розділі, з-поміж іншого, доведено слушність застосування нетрадиційного (нелінійного) підходу до осмислення системи права, який дає змогу обґрунтовувати закономірні та постійні процеси формування низки нових галузей українського права, їх інтегровану природу та комплексний характер, а також окреслити квінтесенцію й ознаки цих елементів сучасної правової дійсності як різноманітного феномену, котрий є найбільш ефективним способом застосування сучасної (неокласичної та посткласичної) філософської методології щодо обраної проблематики. Умотивовано, що різноманітна модель системи права опротестовує лінійну організацію правового простору, яка не допускає хаосу і не сприймає його поступів у формуванні правової матерії та відображає синергетичний поступальний рух усєї системи права.

У другому розділі узагальнено комплекс підстав виокремлення нової галузі права, а саме: наявність нової сфери суспільних відносин; існування певної цілісності, єдності в такому комплексі суспільних відносин; факт об'єктивно зумовленого запиту щодо особливого самостійного регулювання цього спектра суспільних відносин; наявність певного характерологічного методу правового регулювання таких суспільних відносин; наявність «соціальної цінності»; спеціальні правові принципи; спеціальний правовий режим. Детерміновано авторське поняття правового режиму як підстави виокремлення нової галузі права як сформованого на загальних засадах регулювання комплексу взаємопов'язаних правових засобів, що забезпечують стабільне нормативне упорядкування конкретної сфери суспільних відносин, які відображають порядок правового регулювання, оптимальність задоволення інтересів суб'єктів права та межі їх правової активності.

У третьому розділі обґрунтовано якісні істотні особливості кожної нової галузі права та доведено, що комплексну дескрипцію нових галузей права України доречно погрупувати на економічно зорієнтовані галузі права (фінансове, бюджетне, податкове) та галузі соціального спрямування (телекомунікаційне, ІТ-право, освітнє право, медичне право, спортивне право, ювенальне право, гендерне право). Також узагальнено, що правове регулювання під час міграційних викликів вимагає таких складових цієї галузі міграційного права: управління таборами та картографування переміщених осіб, забезпечення права на житло і непродовольчі товари, правове регулювання транспортної допомоги постраждалому населенню, засоби забезпечення права на охорону здоров'я, підтримку здоров'я, що необхідна для порятунку життя й запобігання інфекційним захворюванням під час кризи, унормування заходів психосоціальної підтримки, допомога (ре)інтеграції, яка спрямована на подолання ситуацій переміщення людей, які постраждали від кризи, шляхом підтримки довгострокових рішень та реінтеграції, правова політика підтримання миру та сталий розвиток можуть охоплювати створення короткострокових робочих місць і сприяння соціально-економічним ініціативам.

Урешті-решт, анотація дисертаційної роботи є ідентичною щодо її основного змісту, повною мірою відображає основні положення проведеного дисертаційного дослідження, додатки до дисертації доповнюють її інформаційно.

Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, які опубліковані автором. Результати дослідження висвітлено в 10 наукових публікаціях, з них 3 – у наукових фахових виданнях України, 7 – у збірниках тез наукових конференцій, які констатують апробацію результатів дисертації.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації) не виявлено.

Схвалюючи стратегію і тактику наукового пошуку автора, вважаю за доцільне висловити окремі побажання:

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації:

1. У рецензованому дисертаційному дослідженні все ж таки всебічно не висвітлено змістовне наповнення поняття ціннісного (аксіологічного) підходу, його світоглядно-філософські засади та пізнавальний потенціал у розкритті особливостей формування нових галузей у системі права України.

2. Як відомо, Україна вибрала євроінтеграційний вектор розвитку, і тому національне право зближується з європейським правом. У зв'язку з тим, що Україна 1995 року стала членом Ради Європи, вона взяла на себе зобов'язання щодо реформування правової системи та впровадження європейських стандартів до національної правової системи. Тож доцільно було в дисертаційній роботі в межах праксеологічного підходу на основі загальних висновків все ж таки надати практичні рекомендації щодо активного реформування правової системи України, яке сприятиме якісному її удосконаленню, дотриманню євроінтеграційного курсу, відповідності загальноновизнаним міжнародним нормам і принципам тощо.

Втім, наведені зауваження за жодних обставин не впливають на позитивну оцінку дисертації і можуть бути предметом подальших досліджень дисертанта.

Висновок. Рецензоване дисертаційне дослідження Білика Павла Богдановича має наукову новизну і практичну значущість. Зміст повністю відображає основні положення дисертації. Дисертація написана науково, лаконічно та грамотно.

Дисертаційна робота Білика Павла Богдановича «Нові галузі в системі права України: ціннісно-світоглядний підхід» за актуальністю, змістом, повнотою викладу її результатів у публікаціях дисертанта, обсягом і якістю оформлення відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор, Білик Павло Богданович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри
адміністративного та інформаційного права
Національного університету
«Львівська політехніка»**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА"
ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ КАДРІВ
20__ р.

Марія БЛІХАР